

Н. В. Комарова,

PhD з економіки, доцент кафедри геодезії, землеустрою та інженерії безпілотних технологій, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-9347-455X>

Т. М. Прядка,

д. е. н., професор кафедри геодезії та землеустрою, Сумський національний аграрний університет, провідний науковий співробітник відділу

інституціонального забезпечення природокористування,

Інститут агроекології і природокористування НААН

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-6179-0128>

В. А. Тарнавський,

PhD з економіки, старший викладач кафедри геодезії, землеустрою та інженерії безпілотних технологій, Білоцерківський національний аграрний університет

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-2321-6352>

DOI: 10.32702/2306-6814.2026.2.55

УДОСКОНАЛЕННЯ ЕКОЛОГО-ЕКОНОМІЧНОГО МЕХАНІЗМУ ЗБАЛАНСОВАНОГО ПОБІЧНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ

N. Komarova,

PhD in Economics, Associate Professor of the Department of Geodesy, Land Management, and Unmanned Technology Engineering, Bila Tserkva National Agrarian University

T. Priadka,

Doctor of Economic Sciences, Professor of the Department of Geodesy and Land Management,

Sumy National Agrarian University, Institute of Agroecology and Environmental Management of NAAS

V. Tarnavskiy,

PhD in Economics, Senior Lecturer, Department of Geodesy, Land Management, and Unmanned Technology Engineering Bila Tserkva National Agrarian University

IMPROVEMENT OF THE ECOLOGICAL AND ECONOMIC MECHANISM OF BALANCED SIDE FOREST USE

У статті досліджено теоретико-методологічні засади формування еколого-економічного механізму збалансованого побічного лісокористування як однієї з ключових складових сталого розвитку лісового господарства. Обґрунтовано, що недеревні лісові ресурси, лісова біомаса, рекреаційний потенціал та лісосічні відходи володіють значними резервами для диверсифікації діяльності лісогосподарських підприємств і підвищення соціально-економічного розвитку територіальних громад. Водночас встановлено, що їх використання в Україні залишається неповним, несистемним і переважно орієнтованим на сировинну модель господарювання.

Доведено, що сучасний еколого-економічний механізм побічного лісокористування недостатньо враховує екологічні обмеження, наслідки радіоактивного забруднення лісових територій, воєнні ризики, а також фактичний стан транспортної та виробничої інфраструктури. Особливо гостро ці проблеми проявляються в регіонах Полісся, де значні площі лісів мають обмеження у господарському використанні, що призвело до різкого скорочення традиційних видів побічного лісокористування та зниження доходів місцевого населення.

Проаналізовано чинні нормативно-правові засади регулювання побічного лісокористування, виявлено ключові інституційні, економічні та організаційні проблеми галузі. Обґрунтовано необхідність переходу від переважно сировинної моделі лісокористування до комплексного, багатоцільового використання всіх корисних властивостей лісових екосистем із дотриманням екологічних вимог. З метою визначення пріоритетних напрямів розвитку запропоновано стратегічну матрицю на основі SWOT-аналізу, яка дозволяє поєднати ресурсний потенціал лісів із ринковими та інфраструктурними умовами.

Реалізація запропонованих підходів сприятиме підвищенню економічної ефективності лісового господарства, зростанню доходів місцевих бюджетів, створенню нових робочих місць, збереженню екосистемних функцій лісів та узгоджується з принципами сталого розвитку й євроінтеграційними орієнтирами України.

The article examines the theoretical and methodological foundations for the formation of an ecological and economic mechanism of balanced secondary forest use as one of the key components of sustainable forest management. It is substantiated that non-timber forest resources, forest biomass, recreational potential, and logging residues possess significant reserves for diversifying the activities of forestry enterprises and enhancing the socio-economic development of territorial communities. At the same time, it is determined that their use in Ukraine remains incomplete, unsystematic, and predominantly oriented toward a raw-material model of management.

It is proven that the current ecological and economic mechanism of secondary forest use does not sufficiently take into account environmental constraints, the consequences of radioactive contamination of forest areas, military risks, as well as the actual condition of transport and production infrastructure. These problems are particularly acute in the Polissia regions, where large areas of forests are subject to restrictions on economic use, which has led to a sharp decline in traditional forms of secondary forest use and a reduction in local population incomes.

The existing regulatory and legal framework governing secondary forest use is analyzed, and the key institutional, economic, and organizational problems of the sector are identified. The necessity of transitioning from a predominantly raw-material model of forest use to an integrated, multi-purpose utilization of all beneficial properties of forest ecosystems in compliance with environmental requirements is substantiated. In order to identify priority directions for development, a strategic matrix based on SWOT analysis is proposed, which makes it possible to combine the resource potential of forests with market and infrastructural conditions.

The implementation of the proposed approaches will contribute to improving the economic efficiency of forestry, increasing local budget revenues, creating new jobs, preserving the ecosystem functions of forests, and is consistent with the principles of sustainable development and Ukraine's European integration priorities.

Ключові слова: побічне лісокористування; недеревні лісові ресурси; еколого-економічний механізм; сталий розвиток; лісове господарство; екосистемні послуги; раціональне природокористування; моніторинг; адаптивне управління.

Key words: secondary forest use; non-timber forest resources (NTFRs); ecological and economic mechanism; sustainable development; forestry; ecosystem services; rational nature management; monitoring; adaptive management.

ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Побічне лісокористування, що охоплює заготівлю недеревних лісових ресурсів, використання рекреацій-

ного потенціалу лісів, здійснення природоохоронних та соціально спрямованих функцій, є важливою складовою сталого розвитку лісового сектору. Сучасна практика його організації в Україні характеризується низкою системних проблем: відсутністю інтегрованого механізму управління, недосконалістю нормативно-правового за-

безпечення, неефективністю економічних стимулів, обмеженістю достовірної статистики та недостатнім урахуванням екологічних обмежень. Як наслідок, побічні лісові ресурси використовуються фрагментарно й часто нерегульовано, що призводить до зниження екологічної стійкості лісових екосистем, втрати економічних можливостей та порушення балансу між господарськими інтересами і природоохоронними вимогами.

Проблематика дослідження полягає в необхідності розроблення цілісного еколого-економічного механізму, який би поєднав екологічні принципи використання лісів з економічними інструментами регулювання та стимулювання збалансованого побічного лісокористування. Практична значущість проблеми зумовлена потребою оптимізувати управління недревними лісовими ресурсами, забезпечити їх відтворення, зменшити антропогенний тиск і підвищити ефективність використання рекреаційних, соціальних і господарських функцій лісів.

АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА ПУБЛІКАЦІЙ

Аналіз сучасного наукового доробку свідчить про глибоке розуміння необхідності переходу від ресурсного підходу до інтегрованого екосистемного управління лісами.

В дослідженнях Яремко О. [1] акценти зроблено на критичній важливості інтеграції побічного лісокористування у національні стратегії сталого лісоуправління, концепції біоекономіки та планів відновлення лісового сектору, що є особливо актуальним для України в контексті поточних реформ та повоєнного відновлення. Карпук А. [2], підкреслює, що використання побічної продукції (ягоди, гриби, лікарська сировина) є вагомим резервом підвищення ефективності лісового господарства, що можливо лише за умови безумовного збереження екологічної стійкості лісових екосистем.

Теоретико-методологічний фундамент економіки природокористування та сталого розвитку закладено у ґрунтовних працях таких відомих вчених, як О. Веклич, Б. Данилишин, С. Дорогунцов, М. Хвесик, Є. Мішенін [3], І. Соловій [4] та Р. Дубас [5]. Їхні розробки слугують надійним базисом для розуміння еколого-економічної збалансованості як фундаментальної основи господарювання. Специфічні питання економіки лісового господарства, зокрема оцінка лісової ренти, вартість лісових земель та екосистемних послуг, глибоко висвітлені у роботах І. Лицура [6], І. Соловія, О. Фурдичка [7], О. Дребот [8]. Науковці слушно наголошують, що ліс має розглядатися не лише як джерело деревини, а як складна екосистема, що продукує широкий спектр економічних і соціальних благ.

Незважаючи на вагомий науковий доробок згаданих вчених та виявлення окремих недоліків у чинній системі, питання формування комплексного, адаптивного та цілісного еколого-економічного механізму, що був би спеціально сфокусований на збалансованому побічному лісокористуванні, залишаються недостатньо

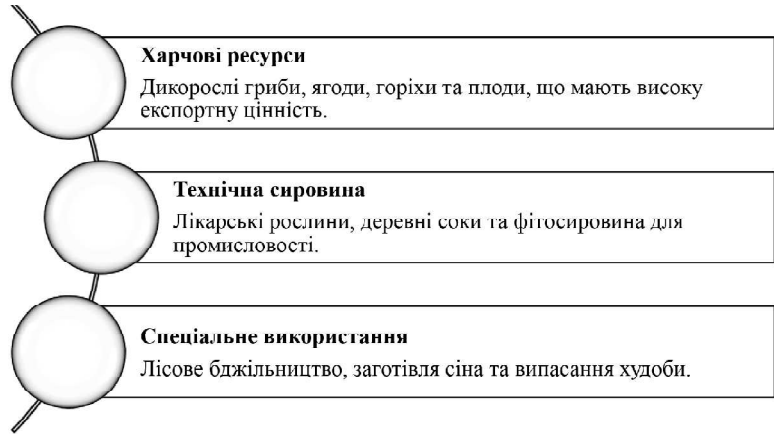

Рис. 1. Структура побічного лісокористування

розробленими, що й обумовлює актуальність подальших досліджень.

ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Метою статті є теоретичне обґрунтування та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення еколого-економічного механізму побічного лісокористування для забезпечення збалансованого використання, підвищення економічної ефективності та збереження ресурсного потенціалу лісів.

ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ З ПОВНИМ ОБґРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

В умовах сучасних економічних викликів та євроінтеграційних процесів лісове господарство України потребує трансформації підходів до використання природних ресурсів. У цьому контексті набуває особливої ваги удосконалення еколого-економічного механізму збалансованого побічного лісокористування.

Побічні лісові продукти, які часто недооцінюються, мають значний потенціал для формування доданої вартості, створення нових робочих місць у сільській місцевості та забезпечення екологічної рівноваги. Необхідність переходу на модель комплексного господарювання, що включає ефективну переробку відходів, використання недревних ресурсів та рекреаційний потенціал, є ключовим завданням для менеджменту постійних лісокористувачів.

Лісовий кодекс України, стаття 73 [9] оперує категорією "побічні лісові користування", до яких віднесено заготівлю сіна, випасання худоби, розміщення пасік, заготівлю дикорослих плодів, горіхів, грибів, ягід, лікарських рослин, збирання лісової підстилки, заготівлю очерету та інші подібні види діяльності. Побічне лісове користування має здійснюватися без заподіяння шкоди лісу, а обсяги ресурсів регулюватися лімітами, що встановлюються органами влади чи постійними лісокористувачами залежно від площі ділянок (рис. 1).

В наукових джерелах поняття "недревна продукція" охоплює собою все різноманіття флористичних та фауністичних об'єктів біологічного походження, які не є деревиною. Традиційно в рамках лісового господарства ці ресурси класифікуються досить широко. Вони включають як другорядні лісові матеріали (заготівля

Рис. 2. Ключові проблеми галузі побічного лісокористування

живиці, пнів, лубу, кори, деревної зелені, деревних соків), так і продукти побічного лісового користування (заготівля сіна, випасання худоби, розміщення пасік, а також ключові ресурси — дикорослі плоди, горіхи, гриби, ягоди та лікарські рослини).

Особливе місце в сучасній парадигмі збалансованого лісоуправління посідає використання корисних властивостей лісів для культурно-оздоровчих, рекреаційних, спортивних, туристичних та освітньо-виховних цілей [10]. Такий напрям є перспективним як з економічного, так і з екологічного та соціального поглядів.

Недеревні ресурси лісогосподарських земель надзвичайно різноманітні за своїм видовим складом і характером застосування, охоплюючи харчові, лікарські, медоносні, технічні та інші господарські групи рослин, а також їстівні види грибів. Варто наголосити, що вартість цих ресурсів у окремих категоріях лісів може суттєво перевищувати вартість деревини, підкреслюючи їхній значний, але часто недооцінений економічний потенціал.

На жаль, до останнього часу в Україні не було налагоджено належного обліку та інвентаризації запасів більшості видів сировинних рослин і грибів, а також їхнього територіального розміщення, що пояснюється тим, що при таксації лісу вони традиційно відносяться до розряду так званих "побічних користувань", ігноруючи потребу у детальному обліку, який є необхідним для їхнього раціонального, збалансованого використання.

Важливе значення у виробничо-господарській діяльності постійних лісокористувачів займає збирання лісових продуктів, яке виходить за межі традиційної лісозаготівлі. До спектра такої діяльності належить збирання соків (березового, кленового), живиці, природних смол, насіння дерев і чагарників для лісонасаджень, а також заготівля специфічної сировини — корка, шелаку, бальзамів та дикорослих луб'яних культур. Для повноцінної реалізації потенціалу цієї сфери, необхідно не лише дотримуватися нормативів, а й впроваджувати інноваційні підходи до маркетингу та переробки цієї продукції. Введення додаткових потужностей у консервні цехи та лінії переробки збільшує попит на продукцію побічного лісокористування, що у підсумку підвищує рівень комплексності використання лісоресурсного потенціалу в цілому.

Удосконалення еколого-економічного механізму збалансованого побічного лісокористування є ключовою передумовою сталого розвитку лісового господарства України, особливо для регіонів Полісся та Рівнини, де значні площі природно поновлених лісів (ППЛ) сформувалися на деградованих землях і потребують раціонального використання недеревних ресурсів без шкоди для біорізноманіття та екосистемних послуг. Реалізація потенціалу побічного лісокористування суттєво ускладнюється наслідками аварії на Чорнобильській

АЕС, унаслідок якої в довкілля було викинуто близько 50 млн кюрі техногенних радіонуклідів (цезій-137+139, стронцій та плутоній). Станом на сьогодні зона радіоактивного забруднення охоплює близько 3,5 млн га лісовкритих територій, з яких 147 тис. га повністю виведені з господарського обігу через рівень забруднення, що перевищує 15 Кі·км².

Із загальної площі забруднених лісів близько 39 % мають щільність забруднення цезієм-137 понад 1 Кі·км², у межах яких лісогосподарська діяльність істотно обмежена. Найбільші площі таких територій зосереджені у Житомирській (60 %), Київській (52,2 %) та Рівненській (56,2 %) областях, тоді як у Волинській, Чернігівській, Черкаській, Сумській та Вінницькій областях частка забруднених лісів становить близько 20 %. Унаслідок цього площа лісів, де раніше здійснювався збір харчових і лікарських недеревних лісових продуктів, скоротилася приблизно на 1,5 млн га, а середній річний обсяг заготівлі екологічно безпечної побічної продукції зменшився більш ніж на 40%. Зокрема, у Поліській зоні Рівненської, Житомирської, Київської, Чернігівської та Сумської областей заборонено заготівлю грибів і ягід, а заготівля деревини повністю заборонена на площі 40,8 тис. га та обмежена на 101,5 тис. га лісових територій.

Попри зазначені обмеження, побічне лісокористування залишається важливим джерелом економічної підтримки лісогосподарських підприємств, забезпечуючи до 10 % їхніх доходів при загальному обсязі монетизації близько 512 млн грн на рік. Водночас низька ефективність використання цього потенціалу, посилена воєнними ризиками та радіаційними обмеженнями, обумовлює необхідність оптимізації еколого-економічного механізму побічного лісокористування на засадах диференційованого підходу. Додатковим чинником тиску на лісові екосистеми є те, що за результатами радіологічного обстеження Міністерства економіки, довкілля та сільського господарства України площа радіоактивно забруднених сільськогосподарських угідь перевищує 7 млн га, що підвищує роль лісів як альтернативного, але екологічно вразливого ресурсу.

Для обґрунтування стратегічних напрямів удосконалення еколого-економічного механізму збалансованого побічного лісокористування нами було розроблено стратегічну матрицю, що поєднує елементи SWOT-аналізу з оцінкою ресурсного та ринково-інфраструктурного потенціалу (рис. 3).

Вона відображає залежність між рівнем ресурсного забезпечення (вертикальна вісь) та станом ринково-інфраструктурного середовища (горизонтальна вісь).

У верхній площині матриці зосереджено позитивний потенціал розвитку галузі. Зокрема, лівий верхній квадрант ілюструє ключову сильну сторону — наявність багатих природних ресурсів (лісовий фонд, ґрунти, біомаса), що формує потужну сировинну базу навіть за умов низького рівня інфраструктурного забезпечення. Такий ресурсний потенціал логічно спрямовується у правий верхній квадрант — зону можливостей, де висока ресурсна база поєднується з високою привабливістю рин-

Рис. 3. SWOT аналіз поточного стану галузі побічного лісокористування

ку, передусім через доступ до ринків Європейського Союзу. Саме цей вектор є стратегічною ціллю, оскільки відкриває можливості для нарощування експорту та отримання валютної виручки.

Однак реалізації цього сценарію перешкоджають фактори, зосереджені в нижній частині матриці. Правий нижній квадрант вказує на критичну слабку сторону: попри високу привабливість ринку, застаріла інфраструктура, зношеність основних фондів та відсутність сучасних потужностей переробки виступають "слабкою ланкою", що не дозволяє повною мірою скористатися ринковими можливостями. Ситуація додатково ускладнюється факторами з лівого нижнього квадранта – загрозами, зумовленими глобальними змінами клімату (пожежі, забруднення, шкідники, висихання насаджень), які негативно впливають на ресурсну базу в умовах низької технічної готовності до протидії цим викликам.

Матриця дає можливість візуалізувати фундаментальну проблему ресурсорієнтованих галузей: значний природний потенціал та перспективи євроінтеграції нині блокуються технологічною відсталістю. Стратегічний успіх залежить від здатності трансформувати слабкі сторони через глибоку модернізацію інфраструктури, що дозволить мінімізувати кліматичні ризики та забезпечити ефективний вихід на високомаржинальні зовнішні ринки. Ефективний менеджмент постійних лісокористувачів має створювати умови для усунення прецедентів нерационального та марнотратного використання лісосічного фонду.

Екологічна безпека та економічна доцільність у лісовому господарстві тісно пов'язані між собою. Рациональне використання деревини дозволяє одночасно зменшити негативний вплив на довкілля та підвищити ефективність господарської діяльності. Одним із ключових шляхів досягнення цього є повноцінне використання лісових ресурсів без утворення надлишкових відходів.

Особливе значення має залучення лісосічних відходів і відходів лісопилення до подальшої переробки. Такі матеріали можуть слугувати сировиною для виробництва електроенергії, пального, хімічної продукції та різних матеріалів, які нині здебільшого виготовляють із нафти та природного газу. Враховуючи наявність в Україні значного потенціалу для виробництва біомаси,

як за рахунок лісових відходів, так і побічних продуктів лісопереробної та целюлозно-паперової промисловості, розвиток цього напрямку відкриває реальні можливості для зміцнення економіки та зменшення залежності від вичерпних копалин.

Нами пропонується алгоритм, що базується на послідовній трансформації галузі протягом бюджетного року та включає три ключові етапи (рис. 4):

1. Інституційно-ресурсна підготовка (Квартал 1). Першочерговим кроком є проведення аудиту наявних ресурсів (ягідників, грибних місць, медоносних баз тощо) та оновлення нормативної бази на рівні об'єднаних територіальних громад (ОТГ), що є критично важливо для легалізації заготівлі та створення правового поля для передачі самозаліснених земель або укладання договорів оренди, що дозволить перетворити стихійне природокористування на керований економічний актив.

2. Запуск державно-приватного партнерства (Квартал 2). Етап реалізації пілотних проєктів кооперації лісових господарств з малим бізнесом спрямований на вирішення проблеми застарілої інфраструктури переробки. Залучення приватного підприємництва дозволить створити додану вартість продукції безпосередньо в регіонах заготівлі без необхідності масштабних капітальних інвестицій з боку держави на стартовому етапі.

3. Цифровізація та масштабування (Квартал 3-4). Фінальний етап передбачає вихід на національний рівень та створення онлайн-маркетплейсу. Це дасть можливість спрощення доступу до ринків збуту (в тому числі експортних ринків ЄС), забезпечуючи прозорість ціноутворення та усунення посередників у ланцюгу реалізації продукції побічного лісокористування.

Протягом тривалого періоду галузь лісового господарства, особливо у багатолісних регіонах, недоотримує потенційно можливих прибуткових надходжень, що призводить до того, що місцеві бюджети втрачають значні обсяги податків та зборів. Основною причиною такої ситуації є надмірно звужене інституціональне підґрунтя здійснення виробничо-господарської діяльності.

Лісові господарства часто не мають можливості повноцінно працювати на ринку позикового капіталу. Через це вони відчують перманентний дефіцит у фінансових ресурсах, необхідних для оновлення лісогоспо-

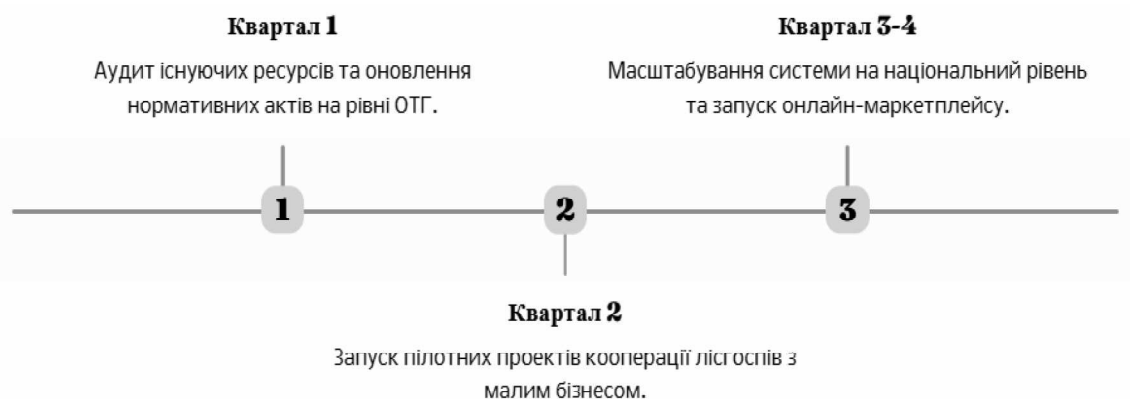

Рис. 4. Етапи удосконалення еколого-економічного механізму збалансованого лісокористування

дарського та лісозаготівельного обладнання. Мова йде про гальмування реалізації проектів, які стосуються розширення масштабів лісовідновлення, раціоналізації використання деревної та недеревної складових лісоресурсного потенціалу.

Саме перехід на модель комплексного використання лісоресурсного потенціалу через диверсифікацію діяльності постійних лісокористувачів дасть можливість компенсувати дефіцит стиглих насаджень (частка яких у віковій структурі є невисокою) і забезпечити прийнятний рівень рентабельності. Одним з основних резервів нарощення лісосировинної бази у середньостроковій перспективі має стати вирощування швидкорослих лісових насаджень.

Щоб перейти на ефективну модель господарювання і диверсифікувати діяльність, необхідно удосконалити інституціональне середовище функціонування лісових господарств, насамперед, в частині взаємодії з органами місцевого самоврядування прилеглих територіальних громад.

Зацікавленість органів місцевого самоврядування територіальних громад є економічно обґрунтованою. Розширення базису для лісокористування означає збільшення рентної плати, яка надходить до місцевих бюджетів. Статистичні дані свідчать, що у 2010—2015 роках в цілому по Україні до сільських бюджетів надійшло 24—29 % рентної плати за спеціальне використання лісових ресурсів від загального обсягу. Отже, передача самозаліснених земель лісовим господарствам прямо корелює зі зростанням фінансової спроможності громад.

Враховуючи те, що аграрний сектор в останні роки став основною структуроутворюючою ланкою економіки та розширилися посівні площі експортоорієнтованих культур, виникає нагальна потреба в нарощуванні масштабів агролісомеліорації.

Стратегія удосконалення механізму лісокористування має бути комплексною та спрямованою на підвищення еколого-економічної та соціальної ефективності. Основними векторами розвитку можуть бути визначені:

- інституційне та нормативне впорядкування побічного лісокористування, зокрема удосконалення механізмів обліку, інвентаризації та легалізації використання недеревних лісових ресурсів на рівні територіальних громад і постійних лісокористувачів;

- технологічна модернізація лісогосподарської діяльності, що охоплює оновлення підходів до вирощування посадкового матеріалу, лісовідновлення, заготівлі та переробки деревної і недеревної продукції з метою мінімізації відходів і підвищення комплексності використання ресурсів;

- розвиток ринково-інфраструктурного середовища побічного лісокористування, включаючи створення локальних потужностей переробки, логістики та збуту продукції, що дозволить подолати технологічну відсталість і реалізувати наявний ресурсний потенціал;

- екологічно безпечне залучення лісосічних відходів та біомаси, сформованої у процесі лісозаготівлі й лісопереробки, до виробництва енергії та матеріалів як складової переходу до біоекономічної моделі розвитку;

- відновлення та рекультивація деградованих і порушених земель, зокрема територій, уражених нелегальним видобутком бурштину та радіоактивним забрудненням, із подальшим залученням їх до лісогосподарського, рекреаційного або агролісомеліоративного використання;

- диверсифікація видів побічного лісокористування, передусім через розвиток рекреаційних, туристичних і екосистемних послуг, що забезпечують економічний ефект без вилучення деревини та знижують антропогенне навантаження на ліси;

- поглиблення взаємодії лісових господарств з органами місцевого самоврядування, у тому числі шляхом передачі самозаліснених земель, розвитку державно-приватного партнерства та посилення ролі місцевих бюджетів у стимулюванні сталого лісокористування.

Важливим є інтеграція лісового та сільськогосподарства у відповідності із Єдиною сільськогосподарською політикою Європейського Союзу та Цілями сталого розвитку, затвердженими ООН [11, 12].

ВИСНОВКИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМІ

Збалансоване побічне лісокористування може стати дієвим інструментом поєднання екологічної безпеки та економічної доцільності у лісовому господарстві. Але сьогодні, чинний еколого-економічний механізм його реалізації поки що не дозволяє повною мірою використати потенціал недеревних лісових ресурсів і побічної продукції. Це обмежує можливості розвитку лісових господарств і територіальних громад. Удосконалення

еколого-економічного механізму побічного лісокористування є безальтернативним шляхом розвитку лісової галузі України. Перехід від суто сировинної моделі до комплексного використання усіх благ лісу — від деревних ресурсів, біомаси до рекреаційних послуг, недержавних продуктів — дозволить забезпечити економічну стійкість лісогосподарських підприємств.

Реалізація запропонованих заходів, зокрема щодо передачі самозаліснених земель, розвитку державно-приватного партнерства та переробки сировини, сприятиме наповненню місцевих бюджетів, створенню робочих місць та збереженню біорізноманіття. Лише за умови збалансованого поєднання економічних інтересів та екологічних імперативів можливо досягти сталого розвитку лісового сектору держави.

Література:

1. Яремко О. П. Еколого-економічний аналіз сучасного стану лісового господарства України. Ефективна економіка № 11 2016. Журнал "Ефективна економіка" — наукове фахове видання з питань економіки. URL: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5461> (дата звернення: 15.12.2025).
2. Карпук А., Шестак М. Еколого-економічна ефективність лісокористування: напрями та механізми підвищення. Економіка природокористування і охорони довкілля. 2015. Вип. 2015. С. 165—172. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epod_2015_2015_19 (дата звернення: 12 грудня 2025).
3. Мішенін Є. В., Мішеніна Н. В., Ярова І. Є. Розвиток маркетингу екосистемної продукції та послуг у лісоресурсній сфері. Маркетинг і менеджмент інновацій. 2013. Вип. 2. С. 209—219.
4. Соловій, І. Оцінка послуг екосистем, забезпечуваних лісами України та пропозиції щодо механізмів плати за послуги екосистем. 2016. URL: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/evaluation_of_forest_ecosystem_services_and_proposals_on_pes_mechanisms.pdf
5. Дубас, Р. Г. Методичні підходи еколого-економічної оцінки лісових ресурсів. Ефективна економіка. 2011. № 11. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_5.
6. Лицур, І. М. Еколого-економічні проблеми просторової організації лісового комплексу України: монографія / за заг. ред. Б. М. Данилишина. Київ: РВПС України НАН України, 2010. 317 с.
7. Фурдичко О. І. Формування сучасних еколого-економічних відносин у галузі українського лісівництва. Економіка України. 2014. № 10. С. 67—78.
8. Дребот О. І. Формування системи екологічного менеджменту на підприємствах лісового комплексу. Сталый розвиток економіки. 2009. № 20. С. 157—161.
9. Лісовий кодекс України. Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (дата звернення: 15.12.2025).
10. Міністерство розвитку громад та територій України. URL: <https://mindev.gov.ua/npas/lisovyi-kodeks-ukrainy> (дата звернення: 15.12.2025).
11. Єдина сільськогосподарська політика Європейського Союзу (CAP) Європейська Комісія. The Common Agricultural Policy at a glance [Електронний ресурс]. Brussels: European Commission, 2023. Режим доступу: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview_en (дата звернення: 15.12.2025).
12. Global Compact Network Ukraine. 17 Цілей сталого розвитку. [Електронний ресурс]. URL: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (дата звернення: 05.01.2026).

References:

1. Yaremko, O. P. (2016), "Environmental and economic analysis of the current state of forestry in Ukraine", *Efektivna ekonomika*. [Online], vol. 11, available at: <http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=5461> (Accessed 15.12.2025).
2. Karpuk, A. and Shestak, M. (2015), "Ecological and economic effectiveness of forest usage: directions and mechanisms of improvement", *Ekonomika pryrodokorystuvannya i okhorony dovkillia*, vol. 2015, pp. 165—172, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/epod_2015_2015_19 (Accessed 12.12.2025).
3. Mishenin, Ye. V., Mishenina, N. V. and Yarova, I. Ye. (2013), "Development of marketing of ecosystem products and services in the forest resource sector", *Marketing i menedzhment innovatsij*, vol. 2, pp. 209—219.
4. Solovij, I. (2016), "Assessment of ecosystem services provided by Ukrainian forests and proposals for payment mechanisms for ecosystem services", available at: https://wwfeu.awsassets.panda.org/downloads/evaluation_of_forest_ecosystem_services_and_proposals_on_pes_mechanisms.pdf (Accessed 12.12.2025).
5. Dubas, R.H. (2011), "Methodological approaches to ecological and economic assessment of forest resources", *Efektivna ekonomika*, available at: http://nbuv.gov.ua/UJRN/efek_2011_11_5 (Accessed 12.12.2025).
6. Lytsur, I. M. (2010), *Ekoloho-ekonomichni problemy prostorovoi orhanizatsii lisovoho kompleksu Ukrainy* [Ecological and economic problems of spatial organization of the forest complex of Ukraine], RVPS Ukraine NAN Ukraine, Kyiv, Ukraine.
7. Furdychko, O.I. (2014), "Formation of modern ecological and economic relations in the field of Ukrainian forestry", *Ekonomika Ukrainy*, vol. 10, pp. 67—78.
8. Drobot, O.I. (2009), "Formation of an environmental management system at forestry enterprises", *Stalyi rozvytok ekonomiky*, vol. 20, pp. 157—161.
9. Verkhovna Rada of Ukraine (1994), "The Forest Code of Ukraine", available at: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3852-12#Text> (Accessed 15.12.2025).
10. Ministry for Development of Communities and Territories of Ukraine (2025), available at: <https://mindev.gov.ua/npas/lisovyi-kodeks-ukrainy> (Accessed 15.12.2025).
11. European Commission (2023), "The Common Agricultural Policy at a glance", available at: https://agriculture.ec.europa.eu/common-agricultural-policy/cap-overview_en (Accessed 15.12.2025).
12. Global Compact Network Ukraine (2025), "17 Sustainable Development Goals", available at: <https://globalcompact.org.ua/tsili-stijkogo-rozvytku/> (Accessed 05.01.2026).

Стаття надійшла до редакції 08.01.2026 р.